

Miroslav Kollár

RENASANCIA MESTSKÉHO BLOKU AKO SÚČASŤ PROGRAMU REVITALIZÁCIE

Urbanisticko-architektonické realizačné prejavy predošlého obdobia boli všeobecne sprevádzané vývojovými urbanistickými trendami Aténskej charty a mali za následok vzniknutie radu problémov, ktoré sa dobou kryštalizovali, analyzovali, preverovali a získavali na kritičnosti. Aktuálna potreba komplexnejšieho spoznávania stavu problematiky urbanistických štruktúr zrealizovaných za niekoľko uplynulých desaťročí v zahraničí a u nás, s postupným zhodnocovaním vedomostí rôznych (s ním spojených) vedných disciplín a empirických poznatkov sa prejavuje presúvaním ťažiska nových architektonicko-urbanistických koncepcií do úsilia revitalizácie a funkčnej transformácie.

Cieľom súčasného revitalizačného trendu je zlepšenie kvality mestského prostredia, životných podmienok a potrieb človeka, vylepšiť sídelné podmienky pre obyvateľov a podmieniť sformovanie sídelného spoločenstva v riešenej časti i v celku.

Mojím príspevkom chcem prispieť k analýze problémov a overovaniu vhodnosti renesancie mestského bloku a tým reagovať na súčasné tendencie urbanisticko-architektonickej praxe.

Analýza problémov

Urbanizáciou uplynulej doby prišlo k niekoľkým závažným negatívnym javom. Spomením najmä tie, ktoré zapríčinili môj záujem riešiť daný problém:

- nerešpektovanie historických a prírodných daností prostredia viedlo k erózii mestskej štruktúry a k narušeniu mestskej atmosféry
- podceňovanie kultúrneho významu prostredia mesta, jeho obrazu
- preferencia zjednodušujúcich princípov racionalizmu, kvantity a v neposlednom rade aj diktát technológie zapríčinila rozpad tektoniky mestskej štruktúry a stratu historických stôp v mestskom pôdoryse
- odtrhnutím nových štruktúr od pôvodných historických ďaleko za hranice pôvodného mesta vznikali plošné rezervy a vákuá bez hľadania integračných prostriedkov na úrovni previazania jednotlivých urbanistických štruktúr
- nedokonalé vzťahy funkčných priestorov, ktoré sú malo diferencované z dôvodu voľnejšej a nejasne definovanej (vymedzenej) skladby štruktúry
- zánik tradičnej koridorovej ulice a blokovej zástavby

- nedostatočné psychologické pôsobenie na cítenie priestoru - na pocit intimity, bezpečia, kvality mikroklímy a podobne
- prevádzkové nedostatky - podcenenie automobilovej otázky, slabé úsilie v oblasti segregácie automobilovej dopravy a pešieho pohybu, nedostatočné vedenie dopravných trás vo vzťahu k funkciám verejných priestorov a pod.

Charakteristika mestského bloku

Mestský blok:

- je typický skladobný prvok pevnej hmotovo-priestorovej štruktúry vyvinutý dlhodobým reštrukturačným procesom v rastlej urbanistickej štruktúre (prof. Alexy)
- je základná štruktúrna jednotka po tisícročia najoptimálnejšie vyjadrujúca skladobnosť funkčne diferencovaných potrieb v mestských formách organizácie životného umelého prostredia po stránke funkčnej, prevádzkovej a priestorovej a je schopná širokej škály kompromisov (prof. Kavan)
- tvar mestského bloku je rôznorodý, zväčša vychádza zo základných geometrických tvarov (najmä štvorec alebo obdĺžnik) a je determinovaný prírodnými alebo umelými prvkami (komunikačnou osnou sídla, terénnymi danosťami prostredia, prírodnými prvkami ako rieka apod.)
- zjednodušene môžeme rozprávať o dvoch typoch tvaru mestského bloku - a to o pravidelnom alebo nepravidelnom

pravidelný: cieľavedomo založený prvok štruktúry, napr. strategicko-koordinačného alebo legislatívno-ekonomického charakteru

nepřavidelný: určený prírodnými alebo umelými prvkami

- veľkosť je relatívna, je daná funkčno-prevádzkovými vzťahmi sídla a je podmienená charakterom funkčného využitia budov bloku vo vzťahu k vonkajšiemu a vnútornému priestoru
- vymedzuje vnútorný (vnútroblokový) priestor a vonkajší (uličný).

Možnosti a tendencie návratu mestského bloku do architektonicko-urbanistického tvorivého procesu

Po kritike deštrukcie pôvodnej blokovo-uličnej zástavby dochádza k prvým pokusom nápravy súčas-

ného stavu.

Prvé kroky sa dotýkali malých kozmetických úprav na úrovni architektúry v rovine vizuálnych a funkčných zmien, ale ešte stále neriešili podstatu problému. Neskôr prichádzajú pokusy o segregáciu po stránke funkčnej, prevádzkovej a priestorovej, no opäť v minipokusoch, ktoré nemohli obsiahnuť hĺbku problému svojou detailovosťou, miniaturizovanosťou, prípadne nezvládnutím realizácie. Po určitom čase vo svojom význame zanikli.

Podrobnejším analyzovaním problémov a ponaučením sa z chýb prvých pokusov náprav súčasného stavu prechádzame k hlbším a metodicko-koncepnejším prostriedkom obsahujúcim širší a komplexnejší prístup. V súčasnosti možno využiť teoretické poznatky o mestskom bloku v praxi na dotváraní existujúcich štruktúr a realizovaní nových štruktúr na plochách, ktoré vznikli medzi novými ("satelitným" spôsobom postavenými) a pôvodnými štruktúrami alebo medzi samotnými "satelitmi".

Opodstatnenie použitia mestského bloku v rámci programu revitalizácie sa pokúsím argumentovať cez funkčné, prevádzkové a priestorové hľadisko tvorby prostredia.

Funkčné vzťahy:

- mestský blok poskytuje variantnosť z hľadiska funkčného využitia na monofunkčný a polyfunkčný
- monofunkčný - obytný blok, blok verejnej zelene (park), blok administratívy, obchodov, služieb, podnikateľských aktivít, výroby, skladov, námestie ako blok, parkovisko ako blok (príp. garáž), plus prípadné funkčné varianty a kombinácie (napr. verejná zeleň s parkoviskom a pod.)
- polyfunkčný - polyfunkčný blok s prevahou verejných funkcií, obytný blok s verejnými funkciami v parteri (polyfunkčný charakter nemusí byť vždy daný zmiešaním funkcií v rámci budov bloku, poskytuje to aj možnosť zakomponovania inej funkcie do priestoru vnútrobloku)
- funkčnou diferenciaciou a špecializáciou vnútorného priestoru a vonkajšieho priestoru ulíc je možné získať zvýšenie sociálneho a vybavenostného štandardu mestského bloku

Funkčná špecializácia bloku a ulice by mala vytvárať pomocou lokalizácie druhov zariadení sústredenú centrá občianskej vybavenosti s cieľom priestorovej integrácie a racionalizácie v úsporách voľných pozemkov.

Prevádzkové vzťahy:

- pomocou princípov segregácie automobilovej

dopravy a pešieho pohybu sa dá dosiahnuť vyššia kvalita prostredia

- mestský blok poskytuje svojou mnohovariantnosťou rozličné spôsoby horizontálnej alebo vertikálnej segregácie čo zabezpečuje vyšší štandard bloku
- dopravný obslužný systém v rámci vnútrobloku môže podľa jeho charakteru a vybavenia prebiehať na teréne (čím ho bude funkčne diferencovať) alebo pod terénom (spojené s parkovaním, zásobovaním, prípadne s využitím na iné účely, čím sa zvýši kvalita a atraktivita priestoru nad terénom plus sa dosiahne lepšie ekonomické využitie prostredia).

Mestský blok so svojim jasne definovaným delením na vonkajší - uličný a na vnútorný priestor nám núka mnohé možnosti práve v oblasti segregácie prevádzkových vzťahov z dôvodu jasnej čitateľnosti a ekonomickej opodstatnenosti a použitím všetkých nám známych dostupných prostriedkov môžeme prispieť k humanizačným krokom urbanisticko-architektonickej praxe.

Priestorové vzťahy:

- V konkrétnej situácii nemusí mestský blok znamenať stereotyp v nekonečnom opakovaní rastra - môže vytvárať mäkké moderné (i postmoderné) ohraničenie kompaktnej urbanistickej štruktúry
- pri prechode do inej funkcie, tektoniky alebo determinovaný obmedzeniami rozvoja - prírodnou prekážkou (rieka, terénny zlom a pod.), umelou prekážkou (napr. komunikácia) alebo len kompozičným zmäkčujúcim zámerom
- tvar mestského bloku môže prejsť do fragmentálnych foriem na rozhraní urbanizácie a "zelenej lúky"
- mestský blok môže vytvárať útvary uzavreté, otvorené alebo polouzavreté, polootevorené - podľa situácie môže reagovať na požiadavky prostredia, kedy sa žiada aká forma
- práve možnosti tvorby prostredia na priestor verejný, poloverejný, polosúkromný, súkromný až intímny dodávajú mestskému bloku na zaujímavosti, pretože psychologické hľadisko životného prostredia bolo v minulosti nedocenené
- otváraním alebo zatváraním mestského bloku nezabezpečujeme len hygienické hľadisko prevetrania alebo preslnenia, ale aj zvyšujeme pocit bezpečnosti, spoločenskej kontroly a pod.
- Čo sa týka začlenenia do obrazu mesta, má mestský blok širokú škálu prostriedkov na vyjadrenie kompozičných princípov - tým, že mestský blok nemusí byť len stroho a prísne ohraničený geometrický útvar, môže byť vyskladaný solitérnymi, pásovými, príp. inými prvkami ktoré napomáhajú výtvarno-kompozičným zámerom

- pri zariadeniach "vyššej" občianskej vybavenosti má mestský blok predpoklady na nadštandardné priestorové nároky a pod.

- vyskladaním nedefinovaného počtu blokov vytvoríme základ pre jednotnú funkčno- prevádzkovú organizáciu špecifickej časti mestského územia.

Mestský blok ako základná štrukturálna jednotka urbanistickej štruktúry najlepšie vyjadruje racionálne využitie pozemkov a je prínosom pri súčasnom zabezpečovaní najefektívnejšieho potenciálu zastavanosti územia.

Podľa posledných údajov by mali mať zastavané plochy pri blokovej zástavbe nasledujúce hodnoty pre index podlažných plôch (doc. Švecová):

- pri monofunkčných obytných blokoch - 1 až 1,5
- pri integrovaných obytných blokoch - 1,5 až 2,5

Záver

Aktuálne nároky spoločnosti na mestské prostredie a súčasný stav urbanistických štruktúr nútia architektonicko-urbanistickú obec k formulovaniu metodicko-koncepčných princípov tvorby a charakterizovaniu cieľov a metód valorizácie.

V rámci tohto trendu som chcel základnými informáciami poukázať na možnosti mestského bloku ako históriou overeného a osvedčeného prostriedku urbanistickej tvorby.

Summary

The contribution is concerned with the evaluation of the present state of the urban structures and it suggests the return to the urban blocks as one of the possibilities how to deal with the actual problems.

On the basis of this I intend to formulate methodical and conceptional principals of design with the stress on the present-day demands of the society, concerning the urban environment.